

NORGES HØYESTERETT

Den 20. september 2018 avsa Høyesterett dom i

HR-2018-1783-A, (sak nr. 18-049784SIV-HRET), sivil sak, anke over dom:

A (advokat John Christian Elden)

mot

B (advokat Arild Christian Dyngeland)
ved setteverge

S T E M M E G I V N I N G :

- (1) Dommer **Bull:** Saken gjelder idømmelse av oppreisningserstatning for handlinger som skadevolder i samme sak var strafferettslig frifunnet for. Spørsmålet er om lagmannsretten har krenket uskyldspresumsjonen i Grunnloven § 96 annet ledd og Den europeiske menneskerettskonvensjon – EMK – artikkel 6 nr. 2.
- (2) A ble 21. oktober 2015 satt under tiltale av statsadvokatene i Rogaland for overtredelse av straffeloven 1902 § 195 annet ledd bokstav c jf. § 206 for gjentatt seksuell omgang med barn under 10 år, der den seksuelle omgangen var samleie eller forhold likestilt med samleie. Ettersom barnet var hans datter, ble han også tiltalt etter straffeloven 1902 § 197 om incest.
- (3) I Haugaland tingrett ble han 31. mars 2016 funnet skyldig etter tiltalen og dømt til fengsel i ni år samt til å betale 350 000 kroner i oppreisningserstatning til datteren.

- (4) A anket til Gulating lagmannsrett, som 19. januar 2018 avsa dom med slik domsslutning:
- "1. A, født 00.00.1974, frifinnes for overtredelse av straffeloven (1902) § 195, 2. ledd bokstav c, jfr. § 206, og straffeloven (1902) § 197.**
 - 2. A, født 00.00.1974, dømmes til å betale kroner 250 000 – tohundreogfemtifemtitusen – i oppreisning til B innen 2 – to – uker fra forkynnelse av denne dom.**
 - 3. Saksomkostninger ilegges ikke."**
- (5) A ble altså frifunnet for straffekravet, men dømt til å betale 250 000 kroner i oppreisningserstatning til datteren.
- (6) Lagmannsretten kom til at det forelå "klar sannsynlighetsovervekt" for at A hadde foretatt handlinger overfor datteren "som utgjør seksuelle overgrep". Jeg kommer nærmere tilbake til lagmannsrettens domsgrunner.
- (7) A anket til Høyesterett over lagmannsrettens bevisvurdering, rettsanvendelse og saksbehandling. Høyesteretts ankeutvalg henviste i beslutning 16. mai 2018 anken over saksbehandlingen til behandling, herunder spørsmålet om det foreligger krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 2 og Grunnloven § 96 annet ledd. For øvrig ble anken nektet fremmet.
- (8) Den ankende part – A – har i korte trekk gjort gjeldende:
- (9) Det er i strid med uskyldspresumsjonen i Grunnloven § 96 annet ledd å pålegge en tiltalt å betale erstatning for de handlingene som han i samme sak er strafferettslig frifunnet for, når det eneste som skiller den sivilrettslige og strafferettslige bedømmelsen, er ulike krav til bevisenes styrke. Det gjelder selv om domspremissene utformes slik at de ikke rokker ved frifinnelsen for straffekravet. Det er i realiteten en rettsregel om at dommerne må "skrive seg rundt" det de egentlig mener om saken, nemlig at tiltalte har begått de handlingene tiltalen gjelder. For folk flest er det uforståelig at en person kan bli frikjent og dømt i samme sak – en slik ordning er i strid med den allmenne rettsfølelse. Følgelig er dette en uholdbar rettstilstand selv om den ikke er i strid med EMK artikkel 6 nr. 2.
- (10) Lagmannsrettens domspremisser er videre utformet slik at den ikke oppfyller de krav som Den europeiske menneskerettsdomstol – EMD – har oppstilt til formulering av begrunnelsen når den som er frifunnet for et straffekrav, likevel pålegges å betale erstatning til skadelidte. Lagmannsrettens premisser inneholder blant annet et langt sitat fra tingrettens begrunnelse der A omtales som "tiltalte", og lagmannsretten bruker uttrykk som "seksuelle overgrepshandlinger" og "alvorlige krenkelser begått overfor egen datter". Begrunnelsen sår tvil om riktigheten av frifinnelsen for straffekravet og innebærer en krenkelse både av EMK artikkel 6 nr. 2 og av Grunnloven § 96 annet ledd. Krenkelsen er så grov at det må lede til opphevelse av lagmannsrettens dom – den lar seg ikke reparere bare ved at Høyesterett fastslår krenkelsen.

(11) Lagmannsrettens dom må uansett oppheves fordi domsgrunnene ikke er tilstrekkelige. Det fremstår som uforklarlig hvordan lagmannsretten kunne komme til at det forelå klar sannsynlighetsovervekt for visse handlinger, men ikke for andre.

(12) A har nedlagt slik påstand:

"Lagmannsrettens dom av 19.01.18 punkt 2 oppheves."

(13) Ankemotparten – *B ved setteverge* – har i det vesentlige anført:

(14) Grunnloven § 96 annet ledd må forstås på samme måte som EMK artikkel 6 nr. 2, også når det gjelder muligheten for å idømme erstatning for handlinger som skadevolder i samme sak er strafferettslig frifunnet for. Hvorvidt dette er en god ordning, er et politisk spørsmål, og det må være opp til lovgiver eventuelt å endre dagens rettstilstand.

(15) Lagmannsretten har ikke uttrykt seg på en slik måte at det reiser tvil om den strafferettslige frifinnelsen. Sitatet fra tingrettens dom redegjør for uomstridt faktum og partenes ulike syn på hva som har skjedd. Det omfatter ikke tingrettens bevisbedømmelse. Lagmannsretten har videre redegjort for at det stilles mindre strenge krav til bevisenes styrke for oppreisningskrav, for de bevis som talte i favør av A, og for hvorfor den mente det forelå klar sannsynlighetsovervekt for at A hadde foretatt seksuelle overgrep overfor sin datter. Domsgrunnene inneholder ingen utsagn der A tilskrives strafferettslig ansvar, som er EMDs norm i denne typer saker. Uansett godtar EMD at en dom kan inneholde enkelte uheldige utsagn uten at det fører til krenkelse av artikkel 6 nr. 2.

(16) Skulle Høyesterett komme til at det foreligger en krenkelse av EMK artikkel 6 nr. 2 og Grunnloven § 96 annet ledd, kan det repareres ved at Høyesterett fastslår krenkelsen i sin dom.

(17) Det foreligger heller ingen uklarheter i lagmannsrettens redegjørelse for sin bevisbedømmelse som fører til at dommen må oppheves.

(18) B ved setteverge har nedlagt slik påstand:

"Anken forkastes."

(19) *Mitt syn på saken*

(20) Jeg vil først si noe mer generelt om forholdet mellom Grunnloven § 96 annet ledd og EMK artikkel 6 nr. 2, og om hvordan jeg forstår EMDs syn på anvendelsen av uskyldspresumsjonen i den type saker vi her står overfor.

(21) I Grunnloven § 96 annet ledd heter det at "[e]nhver har rett til å bli ansett uskyldig inntil skyld er bevist etter loven". Bestemmelsen kom inn ved grunnlovsreformen i 2014 og er inspirert av EMK artikkel 6 nr. 2, som lyder: "Everyone charged with a criminal offence shall be presumed innocent until proved guilty according to law."

(22) I sine kommentarer til den nye grunnlovsbestemmelsen peker Lønning-utvalget i Dokument 16 (2011–2012) side 129 på at Høyesterett i hovedsak har knyttet vurderingen av om uskyldspresumsjonen er overtrådt, til EMK artikkel 6 nr. 2. Utvalget peker blant

annet på at EMD har godtatt den norske praksisen med å idømme erstatning for handlinger man er strafferettslig frifunnet for. Det må være klart at utvalgets bemerkning omfatter praksisen med å idømme erstatning i samme sak som straffekravet avgjøres. På side 130 fremholder så utvalget at forslaget om grunnlovsfesting av presumsjonen i § 96 annet ledd ikke er ment å medføre noen endring i rettsstilstanden utover å sikre presumsjonen på grunnlovsnivå.

- (23) I Innst. 186 S (2013–2014) side 24 heter det om forslaget fra Lønning-utvalget til denne grunnlovsbestemmelsen at "heller ikke dette forslaget vil medføre noen endring i rettsstilstanden, og at den nærmere grensen for når uskyldspresumsjonen er overtrådt, fortsatt må trekkes opp på bakgrunn av nasjonal og internasjonal praksis på området".
- (24) På denne bakgrunn finner jeg det klart at dagens praksis om å pådømme erstatningskrav i samme sak som straffekravet også når skadevolder er frifunnet for straffekravet, ikke er i strid med Grunnloven § 96 annet ledd. Det er argumenter både for og mot en slik ordning, men det har siden dommen i Rt-1999-1363 vært en etablert ordning som det må være opp til lovgiver å endre på.
- (25) De krav som stilles til begrunnelsen for å idømme erstatning for handlinger som skadevolder i samme sak strafferettslig er frifunnet for å ha begått, er utførlig behandlet av EMD i flere avgjørelser. Jeg finner ikke holdepunkter for at Grunnloven § 96 annet ledd skulle stille andre krav i så måte, og vil i det følgende drøfte spørsmålet med utgangspunkt i EMDs praksis.
- (26) Det er naturlig å ta utgangspunkt i storkammerdommen 12. juli 2013 *Allen mot UK*. Saken gjaldt i utgangspunktet en annen problemstilling enn saken her, nemlig erstatning til en frifunnet for uberettiget forfølgelse, men dommen innebærer en oppsummering og klargjøring av EMDs syn på anvendelsen av uskyldspresumsjonen i ulike situasjoner. I avsnittene 101 og 123 fremholder EMD at i saker om erstatningskrav basert på handlinger som skadevolder er strafferettslig frifunnet for, kommer artikkel 6 nr. 2 til anvendelse dersom erstatningsavgjørelsen inneholder "a statement imputing criminal liability", det vil si "et utsagn som tilskriver straffeskyld".
- (27) I avsnitt 126 uttaler EMD at språkbruken i den nasjonale avgjørelsen vil være "of critical importance". Det vises blant annet til avsnitt 51 i dom 15. mai 2008 *Orr mot Norge* som et eksempel på språkbruk som medfører krenkelse av artikkel 6 nr. 2. I avsnitt 51 i den avgjørelsen godtok EMD i utgangspunktet at erstatning, ut fra et mindre strengt beviskrav enn det strafferettslige, blir tilkjent på grunnlag av samme handling som skadevolder ble strafferettslig frifunnet for. Domstolen pekte imidlertid på den norske domstolens bruk av uttrykket "vold" i sammenheng med en beskrivelse av et hendelsesforløp som i praksis dekket tilnærmet alle elementer, både objektive og subjektive, som inngår i den norske straffelovens voldtektsbegrep. EMD erkjente at "vold" ikke var et rent strafferettslig begrep, men den mente likevel at den norske domstolens språkbruk tilførte erstatningsavgjørelsen strafferettslige trekk som fratok begrunnelsen dens rent sivilrettslige karakter. Selv om begrunnelsen også presiserte forskjellen i beviskrav i straffesaker og sivile saker, var slike "cautionary statements" ikke nok til å unngå krenkelse av uskyldspresumsjonen i dette tilfellet, se avsnitt 52 og 53.

- (28) I Allen-avgjørelsen avsnitt 126 peker EMD på at avhengig av sakens art og sammenheng – "the nature and context of the particular proceedings" – vil noe bruk av uheldige ord og vendinger – "the use of some unfortunate language" – likevel ikke være avgjørende.
- (29) I dom 18. desember 2014 *N.A. mot Norge*, har EMD anvendt synspunktene i Allen-avgjørelsen på en sak der foreldrene ble frifunnet for tiltalen om familievold mot sine barn, men barna likevel ble tilkjent oppreisningserstatning. EMD gjør det i avsnitt 41 klart at denne nære sammenhengen mellom behandlingen av straffekravet og oppreisningskravet ikke i seg selv medfører at artikkel 6 nr. 2 er krenket, men at dette vil avhenge av hvordan avgjørelsen er formulert. I avsnitt 42 gis det så, med henvisning til Allen-avgjørelsen, uttrykk for at det avgjørende i denne type erstatningssaker er om begrunnelsen inneholder "a statement imputing criminal liability". Det strengere kriteriet "even the voicing of suspicion regarding the accused's innocence", som gjelder i saker om erstatning til en tidligere siktet for uberettiget forfølgelse, kommer ikke til anvendelse.
- (30) EMD kom til at det i dette tilfellet ikke forelå en krenkelse av uskyldspresumsjonen. Det avgjørende var ifølge avsnitt 49 i dommen at begrunnelsen ikke inneholdt elementer i beskrivelsen av faktum eller bevisbedømmelsen som kunne tolkes slik at de konstaterte straffeskyld. EMD pekte på at beskrivelsen ikke dekket alle objektive og subjektive elementer som normalt utgjorde en krenkelse av straffelovens bestemmelse om familievold.
- (31) I avsnitt 48 ble det fremhevet at ordet "medvirkning" "not in itself" utgjorde et problem siden uttrykket ikke bare brukes i strafferetten. Men bruk av ordene "vold" og "mishandling" ble ansett som "[m]ore problematic".
- (32) Jeg trekker ut av denne dommen og de tidligere avgjørelsene fra EMD som jeg har nevnt, at det må foretas en totalvurdering, der "the use of some unfortunate language" ikke uten videre innebærer en krenkelse av uskyldspresumsjonen. Ord og uttrykk som ikke er spesifikt strafferettslige, men som naturlig leder tankene i retning av straffbare handlinger, kan imidlertid etter omstendighetene medføre en krenkelse dersom bruken av dem ut fra sammenhengen innebærer at skadevolder i realiteten blir tilskrevet en straffbar handling. I så fall holder det ikke at begrunnelsen for øvrig påpeker forskjellen på strafferettslige og sivilrettslige beviskrav og understreker at tilkjenningen av erstatning ikke rokker ved den strafferettslige frifinnelsen.
- (33) Jeg går så over til å se nærmere på lagmannsrettens begrunnelse i saken her.
- (34) Etter å ha konstatert at det er adgang til å pådømme oppreisningskravet i samme sak, understreker lagmannsretten at beviskravet er klar sannsynlighetsovervekt, og at dette er "betydelig mindre strengt" enn det strafferettslige beviskravet.
- (35) Deretter inntar lagmannsretten et lengre sitat – ti avsnitt – fra tingrettens dom, som presenteres som en redegjørelse for sakens bakgrunn, sakshistorikk og flere vesentlige deler av bevisførselen.
- (36) Det er uheldig at de gjengitte delene av tingrettens redegjørelse nokså konsekvent omtaler A som "tiltalte" – et ord som brukes godt over 30 ganger i sitatet – og datteren stort sett som "fornærmede". Dette er klart strafferettslig begrepsbruk. Da blir det ekstra uheldig når denne ordbruken kombineres med gjengivelser av datterens forklaringer som går i detalj

om handlinger som ikke godt kan være annet enn straffbare seksuelle overgrep begått med forsett. Man sitter igjen med inntrykket av å lese fra en fellende straffedom – hvilket tingrettens dom jo også var.

- (37) Etter sitatet uttaler lagmannsretten at den "finner, basert på den samlede bevisførsel under ankeforhandlingen, i hovedsak den redegjørelse som her er gjengitt dekkende for sitt syn, jfr. straffeprosessloven § 41, 3. ledd". Det er uklart hva lagmannsretten mener med dette. Det er mulig at den bare har ment å si at fremstillingen er sammenfallende med det som er forklart for lagmannsretten – særlig fordi lagmannsretten på sidene deretter foretar en nærmere bevisbedømmelse. Men utsagnet kan også forstås slik at lagmannsretten har kommet til samme konklusjon som tingretten med hensyn til hva som fant sted mellom far og datter. Dermed skapes forbindelse til tingrettens konklusjon i straffesaken.
- (38) Lagmannsretten omtaler videre de handlingene som den – med klar sannsynlighetsovervekt – finner bevist, som "seksuelle overgrep" og "alvorlige krenkelser" og "seksuelle overgrepshandlinger". Det er nok så at EMD i dom 11. februar 2003 *Ringvold mot Norge* etter omstendighetene godtok bruk av uttrykket "seksuelt misbruk". I saken N.A. mot Norge avsnitt 48 nevner EMD også at dette uttrykket ble godtatt i Ringvold-saken. I saken her er imidlertid disse uttrykkene med på å forsterke den forbindelse til den strafferettslige del av saken som skapes av sitatet fra tingrettens dom.
- (39) Det skal erkjennes at uskyldspresumsjonen kan by på utfordringer ved formulering av begrunnelsen for å tilkjenne oppreisningserstatning, særlig når dette skjer i samme sak som straffekravet behandles. Et grunnvilkår for å ilegge oppreisningserstatning i et tilfelle som dette er jo ifølge skadeserstatningsloven § 3-5 første ledd bokstav b jf. § 3-3 at det i tilstrekkelig grad er sannsynliggjort at det er "tilføyd krenking eller utvist mislig adferd" som nevnt i ulike straffebud. Lagmannsretten har vært nøye med å understreke forskjellen på beviskrav i strafferetten og sivilretten, og den gjør også rede for forhold ved bevisførselen som innebærer at det strafferettslige beviskrav ikke er oppfylt. Den uttaler videre at "denne sivilrettslige dom ikke rokker ved, eller stiller i tvil, riktigheten av den fullstendige frifinnelsen for straffekravet som også kommer til uttrykk i domsslutningen".
- (40) Som nevnt har imidlertid EMD i Orr-dommen avsnitt 52–53 uttalt at slike "cautionary statements" ikke uten videre er nok til å overholde uskyldspresumsjonen. Jeg er kommet til at lagmannsrettens begrunnelse, på tross av disse uttalelsene, samlet sett utgjør en krenkelse av uskyldspresumsjonen. Jeg legger da særlig vekt på det omfattende sitatet fra tingrettens dom og lagmannsrettens uklare uttalelse om hva den utleder av sitatet.
- (41) Når krenkelsen på denne måten ligger i det samlede inntrykk begrunnelsen gir, kan krenkelsen etter min mening ikke avhjelpes bare ved at Høyesterett konstaterer den. Jeg er derfor kommet til at lagmannsrettens dom, så langt den avgjør det sivilrettslige kravet, må oppheves.
- (42) Det er etter dette ikke nødvendig å ta stilling til anførselen om mangelfulle domsgrunner.

(43) Jeg stemmer for denne

D O M :

Lagmannsrettens dom oppheves så langt den avgjør det sivilrettslige kravet.

(44) Dommer **Møse:** Jeg er i det vesentlige og i resultatet enig med førstvoterende.

(45) Dommer **Normann:** Likså.

(46) Dommer **Bergh:** Likeså.

(47) Dommar **Utgård:** Det same.

(48) Etter stemmegivningen avsa Høyesterett denne

D O M :

Lagmannsrettens dom oppheves så langt den avgjør det sivilrettslige kravet.

Riktig utskrift bekreftes: